

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.4.13>

STATUS ADMINISTRACYJNO-PROCESOWY PODMIOTÓW SĄDOWNICTWA ADMINISTRACYJNEGO

Nazar Dybets

student Naukowo-Badawczego Instytutu Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-3121-9839

e-mail: Nazar_Dybets@ukr.net

Adnotacja. Znaczenie artykułu polega na tym, że status jest jedną z głównych kategorii regulacji prawnych. Status uczestników każdego procesu nabiera cech proceduralnych, a status proceduralny podmiotów sądownictwa administracyjnego nie jest wyjątkiem, co w warunkach reformy wymiaru sprawiedliwości nabiera specyficznych cech. Celem artykułu jest analiza norm administracyjno-procesowych oraz stanowisk naukowych i teoretycznych naukowców w celu określenia statusu administracyjno-procesowego podmiotów sądownictwa administracyjnego jako stan prawny i proceduralny uczestników konkretnego postępowania administracyjnego, w tym procedurę i podstawy nabycia osobowości administracyjnej, prawa i obowiązki uczestników postępowania, warunki prawne wystąpienia odpowiedzialności w przypadku naruszenia prawa procesowego w celu prawidłowego wymiaru sprawiedliwości administracyjnej.

Słowa kluczowe: sądownictwo administracyjne, prawo postępowania administracyjnego, wymiar sprawiedliwości, reforma, status.

ADMINISTRATIVE AND PROCEDURAL STATUS OF ADMINISTRATIVE JUDICIARY

Nazar Dybets

Applicant for the Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-3121-9839

e-mail: Nazar_Dybets@ukr.net

Abstract. The relevance of the article is that status is one of the leading categories of legal regulation. The status of participants in any process acquires procedural characteristics, and the procedural status of the subjects of administrative justice is no exception, which in the context of judicial reform acquires specific characteristics. The purpose of the article is to analyze the administrative-procedural norms and scientific-theoretical positions of scientists to determine the administrative-procedural status of the subjects of administrative proceedings. The article defines the administrative-procedural status of the subjects of administrative proceedings as the legal and procedural status of participants in specific administrative proceedings, including the procedure and grounds for acquiring administrative legal personality, rights and obligations of participants in the process, legal conditions of liability in case of procedural violations legislation for the proper administration of administrative justice.

Key words: administrative justice, administrative procedure law, justice, reform, status, subject, jurisdiction.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Назар Дибець

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-3121-9839

e-mail: Nazar_Dybets@ukr.net

Анотація. Актуальність статті полягає в тому, що статус є однією з провідних категорій правового регулювання. Статус учасників будь-якого процесу набуває процесуальних характеристик, не виключенням є і процесуальний статус суб'єктів адміністративного судочинства, що в умовах реформування правосуддя набуває специфічних характеристик. Мета статті полягає в тому, щоб аналізуючи адміністративно-процесуальні норми та науково-теоретичні позиції вчених визначити адміністративно-процесуальний статус суб'єктів адміністративного судочинства. У статті визначено адміністративно-процесуальний статус суб'єктів адміністративного судочинства як правове та процесуальне становище учасників конкретного адміністративного судового провадження, що включає порядок та підстави набуття адміністративної правосуб'єктності, права та обов'язки учасників процесу, правові умови настання відповідальності в разі порушення процесуального законодавства задля належного відправлення адміністративного правосуддя.

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративно-процесуальне право, правосуддя, реформа, статус, суб'єкт, юрисдикція.

Актуальність теми. Статус є однією з провідних категорій правового регулювання. Статус учасників будь-якого процесу набуває процесуальних характеристик, не виключенням є і процесуальний статус суб'єктів адміністративного судочинства, що в умовах реформування правосуддя набуває специфічних характеристик.

Огляд останніх досліджень. Адміністративно-процесуальний статус суб'єктів адміністративного судочинства України комплексно аналізували у своїх наукових доробках такі вчені як О. Андруневич, О. Анпілогов, О. Бачун, М. Гімон, І. Діткевич, О. Зубрицька, Н. Ільчишин, М. Копетюк, А. Крусян, О. Михайлов, К. Пуданс-Шушлебін, Т. Романюк, Р. Савчук, О. Сонюк, М. Тищенко, Л. Токмілова, І. Топор, Ю. Цвіркун та ін.

При цьому, новітня реформа адміністративного судочинства вимагає нового перегляду питань адміністративно-процесуального статусу суб'єктів.

Мета статті полягає в тому, щоб аналізуючи адміністративно-процесуальні норми та науково-теоретичні позиції вчених визначити адміністративно-процесуальний статус суб'єктів адміністративного судочинства.

Виклад основних положень. Як теоретична конструкція «статус» є певним станом чого-небудь (Яременко, Сліпущко, 2008: 420). Правовий статус є багатоаспектною категорією, що має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин – держави, суспільства, особи тощо. Правовий статус відбиває індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі різноманітних суспільних відносин. Правовий статус не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правом, без юридичної відповідальності, у необхідних випадках – без правових гарантій. Категорія «правовий статус» визначає права та обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів для відкриття нових шляхів її вдосконалення (Корельський, Перевалова, 2002: 130).

Поняття «адміністративно-правовий статус» є не уніфікованим. Наукові позиції з цього приводу різняться, зокрема:

- адміністративно-правовий статус – це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються в рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними (на думку Т. Коломоєць) (Коломоєць, 2011: 64);

- адміністративно-правовий статус – це одна з центральних правових категорій, яка має неабияке теоретичне і практичне значення, оскільки правовий статус є одним із тих якісних показників, за якими робляться висновки про рівень правової зрілості держави та суспільства (на думку С. Курило) (Курило, 2012: 525);

- адміністративно-правовий статус – це спеціальний правовий статус, який характеризує особу через її права, обов'язки та відповідальність як суб'єкта адміністративного права і забезпечує участь у суспільних відносинах, які виникають у зв'язку із забезпеченням суб'єктами публічної влади прав і свобод фізичних осіб, при взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства, а також опосередковано у відносинах, які пов'язані зі сферою публічного адміністрування об'єктів державної та комунальної власності, а інколи – у відносинах, які мають місце у внутрішній організаційній діяльності органів публічної влади (на думку Я. Окар-Балаж) (Окар-Балаж, 2015: 85).

Досить складно у науці з формуванням поняття «адміністративно-процесуальний статус». Так, адміністративно-процесуальний статус громадянина характеризують виходячи із теоретичних розуміння процесуальної ролі. Зокрема, акцентується увага на місці громадянина, яке визначається законодавцем у ході здійснення адміністративно-процесуальної діяльності. Тобто виникає спеціальна процесуальна роль громадян у процесі. У свою чергу, спеціальні процесуальні ролі громадян необхідно поділяти на визначені приписами суб'єктивні процесуальні ролі, тобто такі ролі, в ході реалізації яких особа привносить у свою поведінку фактори суб'єктивного характеру. Автори розуміють адміністративно-процесуальний статус у вузькому та широкому значенні, розкриваючи відповідні підходи через сукупність елементів, які характеризують відповідні адміністративно-процесуальні статуси: 1) у вузькому значенні — це такі елементи, як адміністративно-процесуальні права, адміністративно-процесуальна правоздатність, адміністративно-процесуальна дієздатність, адміністративно-процесуальні свободи, адміністративно-процесуальні обов'язки, адміністративно-процесуальні законні інтереси; 2) у широкому значенні — це адміністративно-процесуальний статус громадянина у вузькому значенні; правові принципи адміністративно-процесуального статусу; адміністративно-процесуальні гарантії забезпечення адміністративно-процесуального статусу; функції, права та обов'язки інших суб'єктів адміністративно-процесуальної діяльності, які мають відношення до громадян як до її суб'єктів (Бандурка, 2001; Муза, 2013: 167-175).

На наш погляд, адміністративно-процесуальний статус суб'єктів адміністративного судочинства – це правове та процесуальне становище учасників конкретного адміністративного судового провадження, що включає порядок та підстави набуття адміністративної правосуб'єктності, права та обов'язки учасників процесу, правові умови настання відповідальності в разі порушення процесуального законодавства задля належного відправлення адміністративного правосуддя.

Керуючись Кодексом адміністративного судочинства України (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005), можна з впевненістю вказати, що до суб'єктів адміністративного судочинства належать: 1) суб'єкт владних повноважень, як відповідач або сторона адміністративної справи; 2) особа, чії права, свободи та законні інтереси потребують захисту в порядку адміністративного судочинства (позивач); 3) суддя

адміністративного суду (колегія суддів); 4) заінтересовані особи адміністративної справи (треті особи); 5) представники; 6) інші учасники судового процесу, які умовно можна поділити на суб'єктів організації судового процесу (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник) та додаткових суб'єктів судового процесу (свідок, експерт, спеціаліст, перекладач).

Наведемо деякі особливості процесуального статусу окремих учасників адміністративного судочинства. Так, процесуальне представництво являє собою процесуальну діяльність особи (представника), спрямовану на захист публічних суб'єктивних прав та інтересів іншої особи, яка бере участь у справі, публічних інтересів, а також сприяє адміністративному суду з'ясувати об'єктивну істину у справі, прийняти обґрунтоване, справедливе й законне рішення. Адміністративне процесуальне представництво є правовідносинами, в яких одна особа (представник) на підставі повноважень, наданих їй договором або законом, вчиняє в адміністративному судовому процесі процесуальні дії, спрямовані на захист прав та інтересів іншої особи, а також інтересів у сфері публічних відносин (Топор, 2011: 337-338).

Адміністративно-правовий статус адміністративного суду становить собою логічну систему взаємопов'язаних, взаємообумовлених та взаємодоповнюючих елементів, що характеризують його з точки зору призначення, предметних і функціональних повноважень та особливостей здійснення правосуддя у сфері державного управління. Правовий статус адміністративного суду в Україні складається з елементів, які можна згрупувати таким чином: 1) організаційний блок – положення, що визначають порядок утворення і структуру адміністративного суду, порядок зайняття та заміщення посади. Оскільки адміністративний суд є органом судової влади, всі організаційні елементи його правового статусу закріплюються у відповідних нормативно-правових актах; 2) цільовий блок – завдання, функції та принципи діяльності адміністративного суду в Україні; 3) компетенція адміністративного суду як основний елемент його правового статусу – це коло повноважень, якими наділений адміністративний суд для виконання завдань та функцій, покладених на нього державою. Особливості адміністративно-правового статусу адміністративного суду дістають вияв насамперед у принципах його діяльності (Олефіренко, 2013: 52-155).

Характеризуючи службу судових розпорядників О.Г. Юшкевич вказує, що по-перше, на відміну від секретаря судового засідання, діяльність якого спрямована на вирішення питань процесуального характеру (фіксація перебігу розгляду та вирішення справи, забезпечення поінформованості учасників процесу про час і місце судового засідання тощо), судовий розпорядник вирішує питання, які стосуються організації та проведення конкретного судового засідання, порядок вирішення яких, як правило, не регулюється процесуальним законодавством. По-друге, наявність у судовому засіданні судового розпорядника безумовно створює максимально сприятливі умови для всебічного та ефективного розгляду адміністративної справи. Діяльність судового розпорядника дозволяє секретарю судового засідання зосередити усі свої зусилля на повному фіксуванні судового засідання технічними та іншими засобами. По-третє, судові розпорядники як спеціальна служба мають слідкувати за безпекою роботи судів і суддів під час розгляду адміністративних справ (Юшкевич, 2012: 319).

Отже, адміністративно-процесуальний статус суб'єктів адміністративного судочинства має як загальні, так і спеціальні особливості, які визначаються специфікою адміністративно-правового статусу (процесуальною правосуб'єктністю), колом процесуальних повноважень та умовами реалізації цих повноважень в межах адміністративного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Бандурка А.М. Административный процесс : учебник. Х. : Изд-во НУВД, 2001. С. 61–65.
2. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
3. Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
4. Корельський В., Первалова В. Теория государства и права: учебник для вузов Москва: НОРМА-ИНФА. 2002. 549 с.
5. Курило С.Л. Адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ як суб'єкта взаємодії з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. *Форум права*. 2012. № 1. С. 523–526.
6. Муза О. Адміністративно-процесуальний статус суб'єктів, не наділених владними повноваженнями. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 167–175.
7. Окар-Балаж Я.І. Деякі питання визначення правового статусу особи у адміністративному праві. *Наше право*. 2015. № 2. С. 81–85.
8. Олефіренко Н. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 3. С. 152-155.
9. Топор І.В. Процесуальний статус представника в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 337-343.
10. Юшкевич О.Г. Процесуальний статус судового розпорядника в адміністративному процесі. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 313-319.
11. Яременко В., Сліпущко О. Новий словник української мови. В 3 х т. Київ: Аконіт. 2008. 928 с.

References:

1. Bandurka, A.M. (2001). *Administrativnyi protsess [Administrative process]: uchenik*. Kh. : Izd-vo NUVD. pp. 61–65. [in Russian].
2. *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Code of Administrative Procedure of Ukraine]*. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2005. № 35-36, № 37. St. 446. [in Ukrainian].

3. Kolomoiets, T.O. (576). Administratyvne pravo Ukrainy [Administrative law of Ukraine]. Akademichnyi kurs : pidruchnyk. Kyiv: Yurinkom Inter, 2011. 576 p. [in Ukrainian].
4. Korelskii, V., Perevalova, V. (2002). Teoriia gosudarstva i prava [Theory of Government and Rights]: uchebnik dlia vuzov Moskva: NORMA-INFA. 549 p. [in Russian].
5. Kurylo, S.L. (2012). Administratyvno-pravovyi status orhaniv vnutrishnikh sprav yak subiekta vzaiemodii z orhanamy mistsevoi vlady z pytan zabezpechennia hromadskoi bezpeky ta hromadskoho poriadku [Administrative and legal status of internal affairs bodies as a subject of interaction with local authorities on issues of public safety and public order]. *Forum prava*. № 1. pp. 523–526. [in Ukrainian].
6. Muza, O. (2013). Administratyvno-protsesualnyi status subiektiv, ne nadilenykh vladnymy povnovazhenniamy [Administrative and procedural status of entities not empowered]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*. № 1. pp. 167–175. [in Ukrainian].
7. Okar-Balazh, Ya.I. (2015). Deiaki pytannia vyznachennia pravovoho statusu osoby u administratyvnomu pravi [Some issues of determining the legal status of a person in administrative law]. *Nashe pravo*. № 2. pp. 81–85. [in Ukrainian].
8. Olefirenko, N. (2013). Administratyvno-pravovyi status administratyvnoho sudu v Ukraini [Administrative and legal status of the administrative court in Ukraine]. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*. № 3. pp. 152–155. [in Ukrainian].
9. Topor, I.V. (2011). Protcesualnii status predstavnika v administrativnomu sudochinstvi. *Aktualni problemi derzhavi i prava*. Vip. 60. pp. 337–343. [in Russian].
10. Iushkevych, O.H. (2012). Protsesualnyi status sudovoho rozporiadnyka v administratyvnomu protsesi. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 1. pp. 313–319. [in Ukrainian].
11. Iaremenko, V., Slipushko, O. (2008). Novyi slovnyk ukrainskoi movy. V 3 kh t. Kyiv: Akonit. 928 p. [in Ukrainian].